

УДК 331.556 + 330.322

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/6-79-9>**Доброва Т. Г.**Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського**ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ**

На підставі аналізу й узагальнення статистичних і соціологічних даних досліджено масштаби та динаміку валютних надходжень від трудових мігрантів в економіку України, структуру їх використання домогосподарствами. Головним аспектом дослідження є умови трансформації капіталів мігрантів в інвестиційний ресурс. Дано оцінку рівня підприємницької активності домогосподарств із трудовими мігрантами та визначено чинники, що її обмежують. Проведено аналіз основних інвестиційних інструментів фінансового сектору з погляду їх привабливості та доступності для трудових мігрантів як потенційних інвесторів. Виявлено, що фондовий ринок країни досі не став дієвим акумулятором заощаджень фізичних осіб. Діяльність банківського сектору відрізняється значними ризиками і слабо мотивує домогосподарства до депозитів. Визначено ключові завдання економічної політики держави, спрямованої на ефективне залучення мігрантського капіталу до реального сектору економіки.

Ключові слова: трудова міграція, наслідки трудової міграції, грошові перекази мігрантів, інвестиційний потенціал капіталу трудових мігрантів, інвестиційна активність мігрантів, фінансовий ринок.

Постановка проблеми. Відродження економіки України після глибокого спаду 2014–2015 рр., подолання деіндустріалізації та забезпечення довгострокового сталого зростання гостро потребують значного збільшення обсягу інвестицій у реальний сектор економіки. У період із 2010 по 2017 р. питома вага валового нагромадження основного капіталу в структурі ВВП зменшилася із 17% до 15% [1]. За національними критеріями економічної безпеки вона не досягала навіть критичного рівня (18%), оптимальним вважається обсяг інвестицій у 30% ВВП [2]. За таких умов важливим є залучення інвестиційних ресурсів з усіх можливих джерел: власних капіталів національного бізнесу, кредитних ресурсів банків, прямих іноземних інвестицій тощо. Нині одним із потужних джерел вільних фінансових ресурсів стали грошові перекази трудових мігрантів. Їх обсяг відносно ВВП збільшився в 2,5 рази за останні десять років – з 3,4% у 2008 р. до 8,5% у 2018 р. [3]. Видається актуальним дослідження того, наскільки сприятливими є умови для продуктивного використання заощаджень українських заробітчан.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема трудової міграції всебічно досліджена провідними вченими України. Е.М. Лібанова [4; 5], О.А. Малиновська [6], О.В. Позняк [7] розглядають її з погляду чинників, динаміки, соціальної і регіональної структур та впливу на соціально-економічну ситуацію в країні. Трудову міграцію українців в історичному, соціально-економічному та регіональному контекстах досліджують У.Я. Садова, О.С. Гринькевич та ін. [8]. Вплив грошових переказів заробітчан на економіку країни як самостійну проблему визначили А.П. Гайдучкий [9], О.Б. Пелех та ін. [10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний обсяг наукових публікацій щодо соціально-економічного значення грошових переказів українських заробітчан, малодослідженою залишається проблема трансформації заощаджень трудових мігрантів в інвестиційний ресурс, їх можливостей ефективного користування наявними інструментами інвестування.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення потенційних можливостей капіталізації фінансових надходжень від українських заробітчан, оцінка практичної доступності наявних

інвестиційних інструментів для домогосподарств із трудовими мігрантами.

Виклад основного матеріалу. Одним із домінуючих трендів соціально-економічного розвитку сучасної України є масова зовнішня трудова міграція її громадян. У 2018 р. Міністерство соціальної політики було змушено визнати, що в процес сезонної трудової міграції втягнуто до 7 млн українців, постійно за кордоном працюють 3,2 млн осіб [11]. Тобто трудова міграція охоплює відповідно 39% і 18% активної робочої сили.

Неминучими негативними наслідками масштабного відпливу економічно активного населення визнано брак робочої сили на місцевих ринках праці, прискорення демографічного старіння, посилення депопуляції та, як наслідок, збільшення навантаження на працююче населення [5, с. 18–19].

Серед нечисленних позитивних впливів зовнішньої трудової міграції на економіку України виділяють надходження валютних коштів, які переказані або особисто ввезені в країну мігрантами. З ними пов'язують зменшення рівня бідності, підвищення сукупного попиту, сприяння врівноваженню платіжного балансу та стабілізації курсу національної валюти, зростання інвестицій, розвиток підприємництва.

Світовий банк вважає Україну найбільшим отримувачем грошових переказів у регіоні Європи та Центральної Азії. За оцінкою банку, у 2018 р. Україна встановила черговий рекорд у розмірі 14 млрд дол. грошових переказів, що на 19% більше, ніж у 2017 р. [12].

Відомості Національного банку України щодо обсягу та динаміки грошових надходжень від мігрантів представлено в табл. 1. Як свідчить статистика, абсолютна величина приватних грошових переказів у 2018 р. майже вдвічі більша порівняно з 2010 р. Подвоїлася і частка цих надходжень відносно ВВП. Слід зауважити, що попри зростання загальної суми надходжень, перекази довгострокових мігрантів поступово зменшуються як у грошовому вираженні, так і у відносних величинах. У 2008 р. їхня частка становила 35% від загальної суми приватних переказів, у 2010 р. – 27%, у 2018 р. – 8%. Така динаміка відображає загрози для України тенденцію – довгострокові мігранти все частіше воз'єднуються з родинами за кордоном і перетворюються на емігрантів.

Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну, млн. дол. США

Показники	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Чиста оплата праці	3373	5652	4318	4116	4794	6269	7911
2. Приватні трансферти	2489	2885	2171	2843	2741	2995	3200
у тому числі:							
Грошові перекази робітників, що працюють за кордоном більше року	1560	1531	1165	1013	906	996	872
Інші приватні трансферти	929	1354	1006	1830	1835	999	2329
3. Приватні перекази (1 + 2)	5862	8537	6489	6959	7535	9264	11111
<i>Довідково:</i>							
– через коррахунки банків;	2959	3293	2410	2005	2145	2591	3420
– через міжнародні платіжні системи;	2126	4084	3190	2331	2345	2247	2255
– неформальними каналами	777	1160	889	2623	3045	4426	5436
Обсяги грошових переказів у % до ВВП	4.1	4.5	4.8	7.6	8.1	8.2	8.5

Джерело: складено на основі [3]

Країна не тільки залишається без стабільного припливу валютних коштів, а й, головне, назавжди втрачає найбільш активну та професійно компетентну частину трудового потенціалу.

Оскільки йдеться про валютні надходження від мігрантів як потенційне джерело інвестицій, доцільно порівняти їхні масштаби з прямими іноземними інвестиціями (ПІІ). У 2018 р. в Україну надійшло 2,4 млрд дол. ПІІ, тоді як грошові перекази мігрантів перевищували 11,1 млрд дол. Дані НБУ свідчать, що запас ПІІ набув максимального значення на кінець 2013 р. – 67 млрд дол., у тому числі інструменти участі в капіталі перевищували 56 млрд дол. У 2014 – 2016 рр. відбувся гігантський відплив ПІІ: загальний запас зменшився на 25 млрд дол. (до 42 млрд), головним чином, за рахунок інструментів участі в капіталі (-22 млрд дол.). У наступні два роки запас ПІІ в українській економіці приріс лише на 2 млрд дол. та на кінець 2018 р. становив 66% від рівня 2013 р. [3]. Показово є й зміна частки коштів іноземних інвесторів у загальній сумі капітальних інвестицій: із 2,0% у 2010 р. вона зменшилася до 1,7% у 2013 р. та до 0,3% у 2018 р. [1]. Наведена інформація підтверджує гостроту проблеми залучення мігрантського капіталу як альтернативного джерела інвестицій у реальний сектор економіки.

Про дійсний стан речей свідчать обстеження, проведені Міжнародною організацією з міграції (МОМ) [13]. За цільовим призначенням грошові перекази в Україну в середньому розподіляються так: 33,4% – на споживчі витрати (купівлю товарів поточного та тривалого користування), 17% – на придбання або поліпшення житла, 42,4% – на заощадження, 6,1% – на інші цілі і лише 1,1% – на інвестування (у бізнес, акції, цінні папери) [13, с. 58].

Означена структура використання додаткових коштів цілком співпадає зі споживчою поведінкою українських домогосподарств загалом. Так, під час самооцінки домогосподарствами України рівня своїх доходів, яку щорічно обстежує Державна служба статистики, лише 6,1% опитаних у 2017 р. та 5,4% у 2018 р. повідомили, що за значного збільшення доходів вони б спрямували додаткові кошти передусім на розвиток підприємства. Більшість надала перевагу витратам на їжу та одяг (22,5% та 28,1%), лікування (51,1%), відпочинок (57,0%), житло (43,2%) [14, с. 12].

Досить обмежену підприємницьку активність українських домогосподарств можна, передусім, пояснити вкрай низьким рівнем добробуту: 72% обстежених домогосподарств вважають себе бід-

ними; 48% домогосподарств витрачають доходи лише на поточні потреби; 40% – постійно відмовляються від найнеобхіднішого, крім їжі; заощаджувати здатні лише 9% опитаних [14, с. 11].

Щодо підприємницьких можливостей трудових мігрантів, то вони, зокрема, визначаються незначним обсягом накопиченого капіталу. За даними МОМ, середній розмір інвестиційних витрат становив 1 209 дол. Із них 94% призначалися для купівлі або ремонту житла, тільки 6% (або 1% від загального обсягу переказів) спрямовувалися на інвестиції в бізнес [13, с. 58].

Обмеженість стартового капіталу не сприяє започаткуванню високотехнологічного та високодохідного бізнесу. Домогосподарства з довгостроковими трудовими мігрантами створюють переважно малі та мікропідприємства в таких галузях, як будівництво (23% від загальної кількості обстежених), торгівля (21%), туризм та готельний бізнес (21%), виробництво (15%), сільське господарство (11%). У домогосподарств із короткостроковими трудовими мігрантами найбільший інвестиційний інтерес викликають торгівля та сільське господарство [13, с. 77].

Вузька галузева спрямованість підприємницьких інтересів трудових мігрантів, що започатковують бізнес в Україні, зумовлена, зокрема, й тим, що характер роботи, яку вони здебільшого виконують за кордоном, не забезпечує набуття досвіду ведення бізнесу. Соціологічні обстеження свідчать, що 36% загальної кількості опитаних виконують роботу, яка не потребує жодної кваліфікації (в Італії некваліфікованою працею зайняті 56% українських заробітчан, у Польщі – 46%, в Угорщині – 38%, Чехії – 34%) [15, с. 13].

Не сприяють розвитку підприємництва песимістичні прогнози українських громадян щодо розвитку економіки України на найближчу перспективу: 38% респондентів не передбачають жодних відчутних змін, понад 40% висловлюють несприятливі очікування [14, с. 15]. Несприятливими є й інституційні умови ведення бізнесу. У світовому рейтингу за індексом економічної свободи Україна має найнижчий показник серед 44 європейських країн (51,9 зі 100 балів; 150-е місце зі 180 країн світу). Стан захисту прав власності оцінено у 41 бал зі 100 (для порівняння: у Польщі – 61,8, в Угорщині – 57,6 бали) [16]. Тож не безпідставно в середньому 42% довгострокових закордонних мігрантів демонструють зацікавленість у запровадженні бізнесу не в Україні, а в поточних країнах перебування, у країнах ЄС таких 45%, у Канаді – 80% [13, с. 78].

Таким чином, можна констатувати, що підприємницьку ініціативу домогосподарств стримують обмеженість капіталу, недостатня обізнаність у правових та економічних закономірностях ведення бізнесу, низька фінансова грамотність, обтяжливий рівень оподаткування, адміністративні та бюрократичні перепони, песимістичні очікування щодо розвитку економіки України на найближчу перспективу. Тож для більш ефективного залучення міграційного капіталу до інвестицій необхідна практична реалізація державної програми підтримки малого бізнесу: доцільно спростити процедуру започаткування бізнесу, запровадити «податкові канікули» на перші роки функціонування, сприяти створенню бізнес-інкубаторів, системи навчання для підприємців-початківців.

В умовах обмеженості власних коштів чинником стимулювання підприємництва мають стати доступні кредитні ресурси. У сучасній Україні процентні ставки за кредитами домогосподарствам, навпаки, демонструють стійку тенденцію до зростання. За даними НБУ, вартість кредиту для фізичних осіб у 2014 р. становила 27%, у 2018 р. – 30%, у серпні 2019 р. – 34%. Вартість кредиту для бізнесу перевищує 17%. Надвисокі процентні ставки по кредитах не сприяють їх активному залученню у господарчу діяльність. Огляд банківського сектору за підсумками ІІ кварталу 2019 р. свідчить: чисті кредити суб'єктам господарювання відносно ВВП скоротилися до 11,8% проти 42,6% у 2013 р., чисті кредити фізичним особам становили 3,4% від ВВП проти 9,5% у 2013 р. [3]. Таким чином, для підвищення підприємницької активності загалом та домогосподарств із трудовими мігрантами зокрема дуже актуальними є державна політика дешевих грошей, надання пільгових кредитів для започаткування малого та середнього бізнесу.

Соціологічні обстеження домогосподарств із мігрантами виявляють досить високу їхню схильність до заощаджень. Як зазначалося, на ці цілі призначається понад 42% грошових переказів. Зрозуміло, що домогосподарства прагнуть зберегти та примножити ці кошти за низького ступеня ризику. В економічній практиці розвинутих країн дієвим інститутом, який трансформує заощадження в інвестиційні ресурси, є фондовий ринок, такі його інструменти як акції, облігації та інші цінні папери.

В українських реаліях фондовий ринок досі не став ефективним акумулятором вільних коштів не тільки домогосподарств, а й бізнесу. Дослідники відзначають невідповідність вітчизняного ринку цінних паперів світовим тенденціям. Серед негативних ознак виділяються: незначний рівень капіталізації та тенденція до скорочення обсягу торгів на фондовому ринку; недостатньо розвинутий ринок корпоративних облігацій та акцій; вузький сегмент біржової торгівлі порівняно з позабіржовою; недостатня прозорість ринку; низька ліквідність, що зумовлена значною недовірою населення до інструментів та до вітчизняних інвестиційних управляючих [17].

За світовою практикою найбільш надійним та ліквідним фінансовим інструментом на ринку цінних паперів є державні облігації. За звітом НКЦПФР за 2018 р., державні облігації становлять найбільшу частку в структурі обсягу торгів (69%). Проте 40% ОВДП оберталися на позабіржовому ринку [18, с. 18]. Переважаюча частка позабіржових операцій спостерігається протягом 2014–2018 рр., що не сприяє ні ліквідності,

ні справедливому ціноутворенню, ні вільному доступу домогосподарств до цього інвестиційного інструменту. За даними НБУ, із загального обсягу ОВДП, які знаходяться в обігу станом на 18.10.2019 (816 млрд грн), фізичним особам належить лише 1,3% (10,6 млрд грн), і це переважно великі вкладники. Основними інвесторами на ринку державних облігацій є комерційні банки (42,2% облігацій) та НБУ (41,3%) [3].

Ринок акцій так само не створює реальних можливостей для залучення в економіку заощаджень домогосподарств. По-перше, частка акцій у загальному обсязі торгів на ринку ЦП є вкрай обмеженою: у 2018 р. – лише 13,5%. По-друге, останні чотири роки НКЦПФР спостерігає тенденцію до зменшення випусків акцій, допущених до торгівлі на фондових біржах, у 2018 р. 98,5% акцій оберталися на позабіржовому ринку [18, с. 14]. Дослідники вказують на те, що емітенти акцій не виконують стандартних вимог до прозорості й підзвітності суспільству. Суттєвою вадою ринку акцій є відсутність антимонопольних заходів, які б регулювали мінімальну кількість акцій у вільному обігу на фондовому ринку. На провідних фондових ринках світу такий норматив становить 15–25%. В Україні слабо захищені права міноритарних акціонерів. Мажоритарні акціонери використовують можливість примусового викупу акцій у міноритарних акціонерів за значно заниженими цінами. Нині в Україні не більше п'яти емітентів на фондовому ринку, які системно звітують перед суспільством та виплачують дивіденди своїм акціонерам [17]. Такі обставини не сприяють поінформованості домогосподарств у можливостях ринку ЦП та довірі до фінансових інвестиційних інструментів.

Ураховуючи складність для домогосподарств із трудовими мігрантами бути активним суб'єктом фондового ринку, більш прийнятним видається використання інструментів пасивного інвестування, а саме вкладання коштів в інвестиційні фонди та недержавні пенсійні фонди – інститути спільного інвестування (ІСІ).

Інвестиційні фонди мають суттєві переваги як інструмент інвестування. Маючи відносно невеликі кошти, власник інвестиційного сертифікату отримує можливість взяти участь в інвестиціях у масштабні господарчі об'єкти. Інвестиції диверсифікуються, що знижує ступінь ризику. Інвестор передає функцію управління активами професійним операторам фондового ринку. При цьому його дохід – це частка прибутку фонду, яка пропорційна його внеску, на відміну від банківського депозиту, що забезпечує лише фіксований процент.

Попри визначені переваги, інститути спільного інвестування не набули в Україні масштабного розвитку, не відіграють суттєвої ролі в акумуляції вільних коштів домогосподарств. Частка цінних паперів ІСІ в загальному обсязі торгів на фондовому ринку з 29,6% у 2013 р. поступово зменшувалася – до 7,68% у 2018 р. [18, с. 30].

Станом на кінець 2018 р. в Україні діяли 1 133 інвестиційні фонди, переважна більшість їх сконцентрована у м. Києві (830 фондів). Натомість домогосподарства України досить мало поінформовані про принципи та результати діяльності інвестиційних фондів та можливості інвестування у ці структури, не мають особливої довіри до них. Тим більше що понад 99% цінних паперів ІСІ обертаються на позабіржовому ринку. Тож цілком зрозумілим є той факт, що із загального обсягу

цінних паперів ІСІ, які перебували в обігу станом на кінець 2018 р. (вартістю 73,4 млрд грн), 94% були розміщені серед юридичних осіб – резидентів та нерезидентів (відповідно 69% та 25%). Лише 6% цінних паперів ІСІ (4,76 млрд грн) були розміщені серед фізичних осіб [18, с. 27, 30, 33].

Беручи до уваги вищезазначене, можна констатувати, що майже єдиним доступним і зрозумілим інструментом пасивного інвестування для домогосподарств загалом та домогосподарств із трудовими мігрантами зокрема є банківські депозити.

Кошти домогосподарств завжди були одним із домінуючих джерел формування пасивів банків. Тож і в 2019 р. вклади фізичних осіб формують половину зобов'язань комерційних банків перед клієнтами. Натомість протягом останніх двох років НБУ спостерігає підвищення споживчого попиту і, як наслідок, зменшення схильності до фінансових заощаджень. У 2019 р. вона становила лише 1,5%. Це найнижчий рівень за 15 років спостережень (у некризові роки він наближався до 12%) та в 7–8 разів нижчий від показників країн ЄС [19, с. 21, 33].

Головними мотивуючими чинниками залучення заощаджень населення до банківського сектору є прийнятні процентні ставки по депозитах та надійність банків.

Щодо фінансових вигід від депозитів, то середньозважені процентні ставки за депозитами домашніх господарств із максимального рівня у 2014 р. – 13,2% (у тому числі в національній валюті – 18,3% та в іноземній валюті – 7,7%) стрімко знижувалися у наступні п'ять років, і в серпні 2019 р. становили 8,1% (у розрізі видів валют – відповідно 12,9% та 2,7%). Ураховуючи, що темп зростання цін у січні-вересні 2019 р. наблизився до 9% порівняно з аналогічним періодом попереднього року, існуючі відсотки по депозитах ледь компенсували втрати від інфляції [3; 1].

Щодо надійності та ліквідності банківської системи України, суттєвим ризиком, за визнанням НБУ, є велика частка непрацюючих кредитів, тобто прострочених та проблемних із погляду їх повернення. Українські банки є лідерами у світі за часткою непрацюючих кредитів: на 01.04.2019 вона становила 51,7% кредитного портфеля платоспроможних банків, або 599 млрд грн; 85% із них – це борги крупних корпорацій. Для порівняння: у світі загалом та в Європейському Союзі частка непрацюючих кредитів не перевищує 5%, у країнах Європи та Центральної Азії – не досягає 10%. Визначальними причинами такого стану НБУ вважає низькі кредитні стандарти, нехтування лімітами концентрації боргів, кредитування пов'язаних осіб та високий обсяг валютного кредитування [19, с. 17].

Можна визнати, що переважна більшість домогосподарств не поінформована про якість

кредитного портфеля банків. Натомість широко відомими є наслідки реформування банківської системи 2015–2016 рр.: зі 180 банків на 01.09.2019 залишилося 76. Вкладники збанкрутілих банків – домогосподарства та бізнес – понесли значних утрат. Ці обставини, зрозуміло, не створюють іміджу надійності для банківських депозитів.

В Україні існує система захисту інтересів вкладників комерційних банків. Її представляє Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), в який в обов'язковому порядку здійснюють відрахування всі діючі в країні банки.

Теоретично ситуація виглядає досить заспекційливо. За даними ФГВФО, кількість вкладників банків – учасників фонду – 42,5 млн громадян. Загальна сума вкладів – 448,2 млрд грн, у середньому на одного вкладника – 10 549 грн. Із загальною кількістю вкладників 98,4% осіб мають право на повне повернення депозитів у разі банкрутства банку, оскільки їхній обсяг не перевищує граничної суми гарантії – 200 тис грн. Зауважимо, що на частку таких вкладників припадає лише 43,2% загальної суми банківських депозитів. Формально ризик утратити значну частину своїх заощаджень несуть лише 0,9% вкладників, чий депозит перевищує 200 тис грн. До речі, їхня частка в загальній сумі депозитів – 57,8%. На практиці ж ситуація складніша. Станом на 01.10.2019 фінансові ресурси Фонду дорівнюють 8,3 млрд грн. Тож у разі масової неплатоспроможності комерційних банків цих коштів буде замало для захисту вкладників. У 2015–2016 рр. вкладники збанкрутілих банків сформували вимоги майже на 250 млрд грн. За статистикою ФГВФО станом на 01.09.2019 повернуто лише 89,6 млрд грн [20].

Тож для залучення заощаджень трудових мігрантів у банківський сектор доцільно запровадити привабливі пільгові депозитні програми для цієї категорії вкладників. Проте основними пріоритетами мають стати забезпечення фінансової стійкості банківської системи, суттєве вдосконалення інститутів захисту економічних інтересів вкладників.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження дає змогу зробити висновки, що для практичної реалізації інвестиційного потенціалу грошових переказів закордонних трудових мігрантів потрібна системна державна політика, яка: забезпечить інституційну, фінансову, податкову та кредитну підтримку малого бізнесу; сприятиме фінансовій стійкості банківського сектору, зменшить ризики та підвищить умотивованість домогосподарств до банківських заощаджень; створить умови для повноцінного прозорого функціонування фондового ринку, розвитку його інфраструктури, забезпечить ефективне правове регулювання діяльності його суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Дані державної служби статистики України. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2019).
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2019).
3. Дані національного банку України. Офіційний сайт Національного банку України. URL : <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2019).
4. Українське суспільство: міграційний вимір : національна доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.
5. Лібанова Е.М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. Демографія та соціальна економіка. 2018. № 2(33). С. 10–26.

6. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
7. Позняк О.В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2016. № 2(27). С. 169–182.
8. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття : наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2019. 110 с. URL : <http://ird.gov.ua/irdp/p20190801.pdf> (дата звернення: 22.10.2019).
9. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал у країнах, що розвиваються. Київ : УкрІНТЕІ, 2008. 296 с.
10. Пелех О.Б., Юськів Б.М. Грошові перекази мігрантів у структурі валового внутрішнього продукту України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 22. С. 10–18.
11. URL : https://zik.ua/news/2018/06/22/v_protse_seasonnoi_trudovoi_migratsii_vtyagnuto_do_semy_milyoniv_ukraintsiv_1351987 (дата звернення: 25.06.2018).
12. Record High Remittances Sent Globally in 2018. URL : <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/04/08/record-high-remittances-sent-globally-in-2018> (дата звернення: 15.10.2019).
13. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних із міграцією, та їхнього впливу на розвиток України / Міжнародна організація з міграції. Київ, 2016. URL : http://iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnuk_rozvytku_v_ukrayini.pdf (дата звернення: 15.10.2019).
14. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2019 року) : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2017. 78 с. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.10.2019).
15. Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження) : статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Київ, 2017. 36 с. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.09.2019).
16. Україна за рівнем економічної свободи. 2018. URL : <http://edclub.com.ua/analytika/ukrayina-za-rivnem-ekonomichnoyi-svobody-2018> (дата звернення: 14.11.2019).
17. Редзюк Є. Ринок цінних паперів України: вироки антиреформ. URL : <https://dt.ua/finances/rinok-cinnih-paperiv-ukrayini-viroki-antireform> (дата звернення: 15.10.2019).
18. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2018 рік. 100 с. URL : <https://www.nssmc.gov.ua/documents/rtchniy-zvt-nktsprf-za-2018-rk/> (дата звернення: 15.11.2019).
19. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2019 року / Національний банк України. 50 с. URL : <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 19.10.2019)
20. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. URL : <http://www.fg.gov.ua/statystyka> (дата звернення: 15.11.2019).

References:

1. Dani Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy / Oficijnyj sayt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 18 October 2019).
2. Nakaz Ministerstva ekonomichnogho rozvytku i torghivli Ukrainy № 1277 vid 29.10.2013 “Metodychni rekomendacii shhodo rozrakhunku rivnja ekonomichnoji bezpeky Ukrainy” [“Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine”] (2013, 23 October). Available at: <http://www.me.gov.ua> (accessed 20 October 2019).
3. Dani natsional'noho banku Ukrainy. Ofitsijnyy sayt Natsional'noho banku Ukrainy. [National Bank of Ukraine. Official site]. URL: <https://bank.gov.ua/> (accessed 20 October 2019).
4. Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzen imeni M.V. Ptukhy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy (2018) Ukrayins'ke suspil'stvo: mihratsiynny vymir : nats. dopovid' [Ukrainian society: the migration dimension: Nat. report]. Kyiv. (in Ukrainian)
5. Libanova E.M. (2018) Zovnishni trudovi mihratsiyi ukraintsiv: masshtaby, prychny, naslidky [External labor migration of Ukrainians: scale, causes, consequences]. Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika, no. 2 (33), pp. 10 – 26.
6. Malynovs'ka O.A. (2018) Mihratsiyna polityka: hlobal'nyy kontekst ta ukraints'ki realiyi: monohrafiya. [Migration policy: a global context and Ukrainian realities: a monograph.] Kyiv: NISD. (in Ukrainian)
7. Poznyak O.V. (2016) Ocinjuvannja naslidkiv zovnishnjoji трудової міграції в Україні [Assessment of the Consequences of External Labor Migration in Ukraine] Demohrafiia ta sotsialna ekonomika, no. 2, pp. 169-182.
8. Sadova U.Ya. (ed.) (2019) Ukrayins'ka mihratsiya v umovakh hlobal'nykh i natsional'nykh vyklykiv XXI stolittya: naukovе vydannya [Ukrainian migration in the face of global and national challenges of the 21st century: a scientific publication] L'viv. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190801.pdf>. (accessed: 22 October 2019).
9. Hayduts'kyu A.P. (2008). Mihratsiynny kapital v krayinakh, shcho rozvyvayut'sya. [Migration capital in developing countries] Kyiv: UkrINTEI. (in Ukrainian).
10. Pelekh O.B., Yus'kiv B.M. (2018). Hroshovi perekazy mihrantiv u strukturі valovoho vnutrishn'oho produktu Ukrainy. [Migrant remittances in the structure of Ukraine's gross domestic product.] Investytsiyi: praktyka ta dosvid. No 22. pp. 10–18.
11. URL: https://zik.ua/news/2018/06/22/v_protse_seasonnoi_trudovoi_migratsii_vtyagnuto_do_semy_milyoniv_ukraintsiv_1351987 (accessed 25 June 2018)
12. Record High Remittances Sent Globally in 2018. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/04/08/record-high-remittances-sent-globally-in-2018> (accessed 15 October 2019).
13. Mizhnarodna orhanizatsiya z mihratsiyi (2016) Mihratsiya yak chynnuk rozvytku v Ukraini. Doslidzhennya finansovykh nadkhodzen', pov'yazanykh z mihratsiyeyu, ta yikhnoho vplyvu na rozvytok Ukrainy. [Migration as a factor of development in Ukraine. Research on migration-related financial revenues and their impact on Ukraine's development] URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnuk_rozvytku_v_ukrayini.pdf. (accessed 15 October 2019).
14. Samoosinka domohospodarstvamy Ukrainy rivnja svoiykh dokhodiv (za danymy vybirkovoho opytuvannya domohospodarstv u sichni 2019 roku): stat. zb. [Self-assessment by households of Ukraine of their income level (according to a sample survey of households in January 2019)]. (2019). State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 21 October 2019).
15. Zovnishnya трудова mihratsiya naseleennya (za rezul'tatamy modul'noho vybirkovoho obstezhennya) : statystychnyy byuleten'. [External Labor Migration (Based on the Modular Sampling Survey): Statistical Bulletin] State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (accessed 16 September 2019).
16. Ukrayina za rivnem ekonomichnoyi svobody 2018. [Ukraine by the level of economic freedom 2018.]. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/ukrayina-za-rivnem-ekonomichnoyi-svobody-2018>. (accessed 14 November 2019).
17. Redzyuk Ye. Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy: vyroky anty-reform. [Securities market of Ukraine: anti-reform sentences.]. URL: <https://dt.ua/finances/rinok-cinnih-paperiv-ukrayini-viroki-antireform> (accessed 15 October 2019).

18. Natsional'na komisiiy z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku (2019) Richnyy zvit Natsional'noyi komisiiyi z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku za 2018 rik. [Annual Report of the National Securities and Stock Market Commission for 2018]. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/rtchniy-zvt-nktspr-za-2018-rk/> (accessed 15 November 2019).
19. Natsional'nyy bank Ukrainy (2019) Zvit pro finansovu stabil'nist'. Cherven' 2019 roku [Financial Stability Report. June 2019]. URL: <http://www.bank.gov.ua>. (accessed 21 October 2019).
20. Ofitsiynnyy sayt Fondu harantuvannya vkladiv fizychnykh osib. [The official website of the Deposit Guarantee Fund of individuals]. URL: <http://www.fg.gov.ua/statystyka>. (accessed 15 November 2019).

Доброва Т. Г.

Южноукраинский национальный педагогический университет
имени К. Д. Ушинского

ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ

Резюме

На основании анализа и обобщения статистических и социологических данных исследованы масштабы и динамика валютных поступлений от трудовых мигрантов в экономику Украины, структура их использования домохозяйствами. Главным аспектом исследования являются условия трансформации капиталов мигрантов в инвестиционный ресурс. Дана оценка уровня предпринимательской активности домохозяйств с трудовыми мигрантами, и определены факторы, которые ее ограничивают. Проведен анализ основных инвестиционных инструментов финансового сектора с точки зрения их привлекательности и доступности для трудовых мигрантов как потенциальных инвесторов. Выявлено, что фондовый рынок страны до сих пор не стал действенным аккумулятором сбережений физических лиц. Деятельность банковского сектора отличается значительными рисками и слабо мотивирует домохозяйства к депозитам. Определены ключевые задачи экономической политики государства, направленной на эффективное привлечение капитала мигрантов в реальный сектор экономики.

Ключевые слова: трудовая миграция, последствия трудовой миграции, денежные переводы мигрантов, инвестиционный потенциал капитала трудовых мигрантов, инвестиционная активность мигрантов, финансовый рынок.

Dobrova Tatiana

South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushynsky

INVESTMENT POTENTIAL OF MIGRANT WORKERS' REMITTANCE

Summary

Meeting a goal of steady growth of the economy of Ukraine necessitates a considerable scope of investments. Recently the migrant workers' remittances have become a powerful source of the financial resources. It is topical to study the facilities that enable transformation of the migrant workers' savings into the investment resources. The paper is aimed at determination of potential possibilities to capitalize the Ukrainian migrant workers' funds. Based on the analysis and consolidation of the statistical and sociological data, the paper studies the scale and dynamics of the incoming of hard currency from migrant workers to the economy of Ukraine as well as the structure of its use. It is stated that households spend money, primarily, for consumption needs, little more than 1% of the funds is invested. The reasons that limit the entrepreneurial activity of the households are: insignificant amount of the accumulated capital, too high interest rates on credit, high taxation level, poor knowledge of the legal and economic laws of business activity, administrative and red tape obstacles as well as pessimistic expectations pertaining to the development of the Ukrainian economy. The migrant workers' households demonstrate high tendency towards savings. Such market institutions as the banking system and the stock market should propose practical mechanisms of passive investment to the households. However, the study confirms that it did not become so far an effective accumulator of the free funds of the households. The stock market is low capitalized and has low liquidity. The major portion of the assets circulates in the off-exchange market, which does not ensure transparency of the financial transactions and formation of fair prices. The underdeveloped infrastructure of the market does not provide for awareness of the households and accessibility of the market instruments to individuals. Activity of the banking sector of the Ukrainian economy is characterized by considerable risks and poorly motivates the households to make deposits. With regard to findings of the study, the key tasks for the economic policy of the state aimed at effective attraction of the migrants' capital into the real sector of the economy have been defined.

Keywords: labor migration, consequences of labor migration, migrant remittances, investment potential of labor migrants' capital, investment activity of migrants, financial market.